

У результаті прийняття Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», внесення відповідних змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», а також внесення змін (а фактично прийняття нових) до процесуальних кодексів система судоустрою України зазнала доволі суттєвих змін. Позначилися вони й у сфері побудови судів адміністративної юрисдикції. Тому актуальним є дослідження питання структури сучасної інституційної основи відправлення правосуддя у сфері публічно-правових відносин та формування уявлення щодо наявної правової бази функціонування відповідних судів.

Водночас актуальністю теми дослідження пояснюється необхідністю розв'язання нагальних проблем, які виникають у сфері функціонування системи адміністративних судів в Україні, що зумовлено насамперед прогалинами та колізіями національного законодавства.

Проблематиці діяльності адміністративних судів в Україні приділено увагу в наукових доробках таких вчених, як В. Б. Авер'янов, О. Є. Міщенко, Є. А. Гетьман, К. О. Гетьман, С. С. Єсімов, О. В. Муза, М. І. Пипяк, С. В. Чаку та ін. Проте невирішеними досі є низка питань, пов'язаних із подальшим удосконаленням та реформуванням системи адміністративних судів в Україні, зокрема: неналежне розкриття спеціально-правових понять, правові колізії, прогалини в адміністративно-процесуальному та адміністративному законодавстві, необхідність доповнення переліку принципів адміністративного судочинства, необхідність удосконалення предмета юрисдикційної діяльності адміністративних судів. Усе це робить актуальним дослідження діяльності системи адміністративних судів в Україні.

Мета статті – здійснити системний аналіз функціонування адміністративних судів в Україні та виділити основні проблеми і напрями удосконалення їхньої діяльності в системі державних органів України.

Сьогодні в Україні побудована система адміністративних судів, яка є ланкою судів загальної юрисдикції. Функції та діяльність адміністративного суду в Україні регламентовані низкою нормативно-правових актів, серед яких Конституція України, Закон України «Про судоустрій і статус суддів», КАС України. Загалом, реформа адміністративного судочинства в процесі демократизації держави сприяє розвитку й удосконаленню найбільш ефективного та неупередженого способу вирішення справ, що виникають із публічно-правових спорів, формуванню стабільної системи судового захисту прав громадян, інших фізичних та юридичних осіб у відносинах із суб'єктами публічно-владних повноважень, вирішенню компетенційних спорів та інших конфліктних ситуацій, що виникають у сфері публічно-владних відносин.

Відповідно до пункту 3 статті 4 КАС України адміністративний суд – суд, який розглядає й вирішує адміністративні справи в порядку, передбаченому цим Кодексом [1].

Водночас система адміністративних судів потребує подальшого удосконалення та реформування. До сьогодні є чимало проблемних питань у діяльності адміністративного суду, основні з яких: неналежне розкриття спеціально-правових понять, правові колізії, прогалини в адміністративно-процесуальному та адміністративному законодавстві, необхідність доповнення переліку принципів адміністративного судочинства, необхідність удосконалення предмета юрисдикційної діяльності адміністративних судів [3]. Однією з основних проблем нормативно-правового регулювання адміністративного судочинства в Україні є проблема суміжної компетенції адміністративних та господарських судів. Аналіз судових рішень у судовій практиці Вищого адміністративного суду України (який припинив свою діяльність) демонструє факт існування проблеми з визначенням компетенції адміністративних судів щодо вирішення окремих категорій адміністративних справ, зокрема справ

про виконання адміністративних договорів, про визнання угод недійсними за позовами органів державної податкової служби, справ за участю управлінь Пенсійного фонду України тощо [4, с. 151].

Створення гармонійно функціонуючої міжвідомчої загальної для всієї судової системи електронної бази даних частково могло б розв'язати цю проблему. Реєстрація усіх позовів до різних судів на території України в загальній електронній базі даних та створення в ній програмного параметру автоматичного визначення підвідомчості справи на основі законодавчих критеріїв та рішень Верховного Суду було б великим прогресом у розв'язанні проблем суміжної компетенції.

Разом з тим, актуальними досі є такі проблеми, як невірне дублювання введення однотипних даних у різних інформаційних підсистемах, відсутність єдиних класифікаторів, довідників, механізмів оперативного оновлення відомостей. Це істотно обмежує можливість застосування автоматизованих засобів пошуку та обробки інформації, що негативно позначається на якості надання державних послуг та виконання державних функцій [5, с. 52].

Водночас, доцільно зазначити, історії формування адміністративного судочинства відомі спроби законодавчого врегулювання проблеми розмежування компетенції. Так, до Верховної Ради України народні депутати України Р. В. Богатирьова, В. Л. Толстенко, Я. П. Мендусь у вересні 2006 року вносили на розгляд законопроект «Про внесення змін і доповнень до Кодексу адміністративного судочинства України та Господарського процесуального кодексу України щодо розмежування компетенції адміністративних та господарських судів» [6], проте під час розгляду парламент відхилив його.

Ще одним напрямом удосконалення діяльності адміністративних судів є необхідність усунення проблеми нормативно-правового регулювання адміністративного судочинства в Україні в тій частині, що містить оціночні категорії. Так, у частині 2 статті 2 КАС України закріплено коло обставин, які перевіряються адміністративними судами, зокрема, суди перевіряють, чи прийняті рішення або вчинені дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень обґрунтовано, безсторонньо, добросовісно, розсудливо, пропорційно [1].

У зв'язку із цим варто зазначити, що ні в самому КАС України, ні в інших нормативно-правових актах не міститься роз'яснення сутності зазначених понять. На думку вчених, на допомогу адміністративним судам мали б бути підготовлені роз'яснення Верховного Суду, що безперечно сприяло б однотипності судової практики. Однак наразі це питання так і не вирішено [7, с. 122].

Найбільше занепокоєння сьогодні викликає неналежне фінансування адміністративних судів. Незважаючи на те, що роль і функції адміністративних судів та навантаження на них значно змінилися, методика визначення щорічних витратків на їх утримання не зазнала істотних змін. Тому варто, по-перше, поліпшити фінансування цієї гілки судової влади шляхом затвердження обґрунтованих нормативів щорічних витратків, по-друге, удосконалити її навчально-методичне забезпечення. Проблеми фінансового забезпечення адміністративного судочинства вимагають також пошуку оптимальних шляхів їх розв'язання з урахуванням зарубіжного досвіду [8, с. 13]. Незважаючи на закріплення в Конституції України положення, у якому йдеться про забезпечення фінансування та належних умов для функціонування судів і діяльності суддів, сьогодні таке забезпечення є на вкрай незадовільному рівні. Не виправляє ситуації і закріплення в Державному бюджеті України окремим положенням витратків на утримання судів.

У літературі було висловлено пропозицію щодо фінансування судів не лише з державного бюджету, але й з децентралізованих джерел [9, с. 4]. На практиці це означає участь у цьому процесі центральних та місцевих органів влади. Тому така пропозиція є абсолютно непринятною,

і особливо це стосується адміністративних судів. Завдяки цьому вони одразу потрапляють у фінансову залежність від владних структур, що неминуче негативно вплине на об'єктивність їхніх рішень.

Належне фінансування системи адміністративних судів сприяло б розв'язанню кількох проблем цієї судової ланки, зокрема [7, с. 124]:

1) реальне втілення в життя принципу незалежності суддів, що сприяло б підвищенню авторитету адміністративних судів серед населення. Відновлення авторитету до судової влади має надзвичайно велике значення в умовах демократичних перетворень держави та побудови громадянського суспільства;

2) прискорило б процес удосконалення організаційної системи адміністративних судів та сприяло б виконанню усіх покладених на ланку адміністративних судів завдань повною мірою та своєчасно.

Доцільним також є внесення до КАС України низки термінів, що покращать праворозуміння його окремих положень. Варто визначити, зокрема, такі поняття [9, с. 5]:

1) «адміністративний акт» (рішення (правовий акт) індивідуальної дії, прийняте адміністративним органом за результатами розгляду звернення фізичної або юридичної особи, спрямоване на набуття, зміну чи припинення прав та обов'язків фізичної або юридичної особи);

2) «адміністративно-юрисдикційний акт» (правовий акт, виданий судовим органом для розв'язання певного конфлікту відповідно до встановленої законом процедури).

Крім того, висока якість та ефективність правосуддя, наявність сильної і незалежної судової влади залежать від особистості судді, його правосвідомості, світогляду, професійності, юридичної підготовки та морально-етичних якостей. Безперечно, на сучасному етапі за умов великого, а іноді й надмірного навантаження на суддів, на перший план виходить проблема психологічного забезпечення діяльності судів [10, с. 94].

У рамках інтеграції України в Європейський Союз та зближення українського законодавства з європейським назріла потреба підвищення вимог до кандидатів на посаду судді, а саме: введення кваліфікаційних іспитів підвищеної складності, а також запровадження додаткового, психологічно-морального критерію відбору кандидатів. Реалізувати пропозиції можна через внесення відповідних змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [7, с. 114]. Зокрема, удосконалення діяльності адміністративних судів безпосередньо пов'язано з підвищенням вимог до кваліфікації суддів та зміною підходів до формування суддівського кадрового складу [11, с. 257].

Проблема забезпечення цих судів професійними висококваліфікованими суддями, які повинні відповідати вимо-

гам сучасного судочинства, є вкрай актуальною. У цьому контексті значної уваги потребує удосконалення процесу фахової підготовки майбутніх суддів у вищих навчальних закладах України. Тому, на нашу думку, доцільно створити спеціальні відділення у провідних юридичних вищих навчальних закладах для підготовки суддів адміністративних судів. Удосконалення процесу навчання студентів зумовлює потребу в чіткій класифікації їх майбутніх посад в адміністративних судах з урахуванням посадової різноманітності та відповідних професійно-кваліфікаційних характеристик [8, с. 12].

Отже, для розв'язання окреслених проблем діяльності адміністративних судів потрібно [3]:

1) встановити достатній рівень матеріального забезпечення працівників апарату суддів. Це пов'язано з тим, що на сьогодні висококваліфіковані працівники не бажають працювати за невелику плату на зазначених посадах;

2) організувати в адміністративних судах пресцентри, які відповідатимуть за зв'язки з громадськістю. Досить позитивним кроком було б запровадження офіційних сторінок суддів, як посадових осіб, у соціальних мережах, як майданчика для громадського обговорення;

3) забезпечити відповідність адміністративної юстиції в Україні європейським стандартам та запровадити європейський досвід адміністративного судочинства;

4) удосконалити організаційне забезпечення діяльності адміністративних судів, зокрема формування ефективної системи судового адміністрування, підвищення рівня взаємодії між суддівським корпусом адміністративних судів та управлінням апарату суду тощо;

5) удосконалити систему суддівського самоврядування як форми організації державного управління судами.

Отже, аналізуючи стан організації та здійснення правосуддя, можна здійснити висновок, що адміністративні суди, незважаючи на певні об'єктивні труднощі, пов'язані насамперед з проблемами організаційного, матеріально-технічного та фінансового забезпечення, наполегливо працюють над виконанням свого основного завдання – судового захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у певній сфері публічно-правових відносин. урешті рещт, можемо констатувати, що Україна, навіть перебуваючи в надзвичайно складних умовах, крокує проєвропейським вектором, намагається втілити в життя усі завдання, визначені судовою реформою. Із цією метою системі адміністративних судів України потрібно і надалі докладати максимум зусиль для подолання корупції, оптимізації роботи, підвищення ефективності функціонування, гармонізації національного законодавства, яке регулює діяльність адміністративних судів із законодавством Європейського Союзу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 28.04.2023).
2. Бліхар М. М.. Правова характеристика взаємодії органів судової влади та інститутів громадянського суспільства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2022. № 70. С. 283–287. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.70.43>
3. Сандрачук Я. В. Судова реформа в Україні: проблеми адміністративної юстиції. *Державно-управлінські студії*. 2018. № 4 (6). URL: <http://studio.ipk.edu.ua/sudova-reforma-v-ukrayini-problemy-administratyvnoyi-yustytisyyi/> (дата звернення: 28.04.2023).
4. Міщенко О. Є. Правове регулювання здійснення адміністративного судочинства в умовах реформ та економічних перетворень : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2011. 214 с.
5. Єсімов С. С. Формування єдиного інформаційного простору в діяльності державних органів України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки* : зб. наук. пр. 2015. № 813. С. 48–53.
6. Про внесення змін та доповнень до Кодексу адміністративного судочинства України та Господарського процесуального кодексу України щодо розмежування компетенції адміністративних та господарських судів : проект Закону від 12.09.2006 № 2146. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=2146&skl=6 (дата звернення: 28.04.2023).
7. Пипяк М. І. Адміністративний суд в системі державних органів України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2016. 191 с.
8. Бабяк Н. В. Адміністративні суди України: особливості становлення та функціонування в сучасних умовах. *Парадигма пізнання: гуманітарні питання*. 2016. № 5 (16). С. 3–18.
9. Бояринцева М. А. Напрями вдосконалення організації адміністративного судочинства в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 4 (25). С. 3–7.
10. Войнолович С. Деякі питання кадрового комплектування суддів системи адміністративного судочинства. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 10. С. 92–96.
11. Свіда О. Г. До питання про кадрове забезпечення адміністративних судів. *Актуальні проблеми політики*. 2005. Вип. 25. С. 256–259.